MULTIDISCIPLINARY JOURNAL: FUNDAMENTAL RESEARCH SCIENTIFIC JOURNAL
VOLUME 02. ISSUE 09. SEPTEMBER 2026.
ResearchBib Impact Faktor: 13.943 ISSN: 3060-513X

“EcoBox Junior”: boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkur va kundalik yashil odatlarni shakllantirishning o‘yinli-didaktik tizimi

Avezova Rahila Shokir qizi
Xorazm viloyati Yashil texnikumi 2-kurs

Annotatsiya.
Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkur va kundalik yashil odatlarni shakllantirishga qaratilgan “EcoBox Junior” nomli o‘yinli-didaktik tizimning nazariy asoslari, tuzilmasi, mazmuni va amaliy qo‘llanilishi yoritilgan. Bugungi kunda global va milliy miqyosdagi ekologik muammolar (iqlim o‘zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi, chiqindilar muammosi) yosh avlodda erta yoshdan boshlab ongli munosabat va mas’uliyatni shakllantirishni taqozo etmoqda. “EcoBox Junior” tizimi o‘yin faoliyati, didaktik materiallar, kuzatish, amaliy tajriba va loyihalashtirish usullarini uyg‘unlashtirgan holda o‘quvchilarda ekologik bilim, emotsional-qadriyatiy munosabat va kundalik yashil odatlarni (suv va energiyani tejash, chiqindilarni ajratish, tabiatni asrash) rivojlantirishga xizmat qiladi. Maqolada tizimning pedagogik-psixologik asoslari, dars va darsdan tashqari faoliyatda integratsiyalash imkoniyatlari, oila va maktab hamkorligi hamda “Yashil makon” umummilliy loyihasi bilan bog‘liqligi tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘yinli-didaktik yondashuv boshlang‘ich yoshdagi bolalarda ekologik ongni shakllantirishda an’anaviy usullarga nisbatan sezilarli darajada samaraliroqdir.

Kalit so‘zlar: ekologik tafakkur, yashil odatlar, o‘yinli-didaktika, boshlang‘ich ta’lim, “EcoBox Junior”, ekologik madaniyat, barqaror rivojlanish, “Yashil makon”.

Kirish.
Zamonaviy jamiyatda ekologik muammolar insoniyatning eng dolzarb masalalaridan biriga aylangan. O‘zbekiston Respublikasida ham iqlim o‘zgarishi, suv resurslarining tanqisligi, tuproq unumdorligining pasayishi va chiqindilar muammosi jiddiy e’tiborni talab qilmoqda. Shu bois yosh avlodda ekologik tafakkur va mas’uliyatli munosabatni shakllantirish ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Boshlang‘ich ta’lim bosqichi bola shaxsining asosiy g‘oyaviy-axloqiy poydevori shakllanadigan davr

bo‘lib, aynan shu yoshda tabiatga nisbatan ongli munosabat va kundalik yashil odatlarning ildiz otishi eng samarali kechadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yashil makon” umummilliy loyihasini amalga oshirish to‘g‘risidagi qarori hamda Vazirlar Mahkamasining umumiy o‘rta ta’lim tizimida ekologik ta’lim-tarbiyani yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi qarori ekologik tarbiyani erta yoshdan boshlab tizimli yo‘lga qo‘yishni belgilab bergan. Ekologik tafakkur faqatgina bilim berish bilan cheklanmaydi; u bilim, emotsional munosabat, qadriyatlar va amaliy xulq-atvorni o‘z ichiga oluvchi kompleks hodisadir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlaridan kelib chiqqanda, eng samarali vosita o‘yin hisoblanadi. O‘yin bola uchun tabiiy faoliyat shakli bo‘lib, unda bilimlar o‘zlashtiriladi, ko‘nikmalar shakllanadi va hissiyotlar rivojlanadi.

Shu nuqtai nazardan “EcoBox Junior” tizimi ishlab chiqildi. U o‘yinli-didaktik materiallar to‘plami sifatida yaratilgan bo‘lib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkur va kundalik yashil odatlarni shakllantirishga qaratilgan. Tizimning asosiy g‘oyasi – ekologik mazmunni o‘yin, kuzatish, amaliy tajriba va ijodiy faoliyat orqali bolalar ongiga singdirishdir. Maqolada ushbu tizimning nazariy asoslari, tuzilmasi, amaliyotga joriy etish yo‘llari va kutilayotgan natijalar tahlil etiladi.

Asosiy qism.

1. Ekologik tafakkur va yashil odatlar tushunchasining pedagogik mohiyati. Ekologik tafakkur – bu insonning tabiat va atrof-muhitga nisbatan ongli, mas’uliyatli va istiqbolli munosabatidir. U ekologik bilimlar, emotsional-qadriyatiy munosabat va amaliy faoliyatning uyg‘unligidan iborat. Boshlang‘ich yoshda ekologik tafakkur shakllanishining asosiy ko‘rsatkichlari quyidagilardan iborat: tabiat hodisalarini kuzatish va tushunish qobiliyati, tirik mavjudotlarga nisbatan mehr-shafqat, resurslardan oqilona foydalanish ko‘nikmasi hamda oddiy ekologik muammolarni hal etishga intilish.

MULTIDISCIPLINARY JOURNAL: FUNDAMENTAL RESEARCH SCIENTIFIC JOURNAL
VOLUME 02. ISSUE 09. SEPTEMBER 2026.
ResearchBib Impact Faktor: 13.943 ISSN: 3060-513X

Yashil odatlar esa kundalik hayotda takrorlanadigan ekologik xulq-atvor shakllaridir: suvni tejash, elektr energiyasini o‘chirib qo‘yish, chiqindilarni ajratib tashlash, qog‘oz va plastik materiallardan qayta foydalanish, o‘simliklarni parvarish qilish va hokazo. Bu odatlar bola uchun avval o‘yin va taqlid orqali, keyin ongli xulq-atvor sifatida mustahkamlanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinfda o‘yin va amaliy faoliyatga asoslangan ekologik tarbiya o‘quvchilarning ekologik ongini sezilarli darajada oshiradi.

2. “EcoBox Junior” tizimining tuzilmasi va mazmuni. “EcoBox Junior” – bu maxsus ishlab chiqilgan o‘yinli-didaktik to‘plam bo‘lib, unda quyidagi komponentlar mavjud:

- Didaktik kartochkalar va o‘yinlar to‘plami (“Tabiat do‘stlari”, “Chiqindi ajratamiz”, “Suvni tejaymiz”, “O‘simliklar oilasi” va boshqalar).

- Mini-eksperimentlar uchun materiallar (tuproq, suv, o‘simlik urug‘lari, oddiy kuzatish vositalari).
- Rolli o‘yin ssenariylari (“Ekolog politsiyasi”, “Tabiat qo‘riqchilari”, “Yashil oila”).
- Kuzatish kundaliklari va “Mening yashil burchagim” loyiha varaqalari.
- Ota-onalar uchun qisqa uslubiy tavsiyalar.

Tizim to‘rt asosiy modulga bo‘lingan: “Tabiatni bilamiz”, “Resurslarni tejaymiz”, “Chiqindilarni boshqaramiz” va “Yashil harakatlar”. Har bir modul 7–10 ta o‘yin va amaliy topshiriqlardan iborat bo‘lib, 1–4-sinflar uchun moslashtirilgan. O‘yinlar jarayonida o‘quvchilar nafaqat bilim oladilar, balki hissiyot orqali tabiat bilan bog‘lanadilar, jamoaviy qaror qabul qilishni o‘rganadilar va kundalik hayotda qo‘llaniladigan odatlarni mustahkamlaydilar.

3. Pedagogik-psixologik asoslar. Boshlang‘ich yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari (ko‘rgazmalilik, emotsionallik, o‘yin orqali o‘rganishga moyillik) “EcoBox Junior” tizimining samaradorligini ta’minlaydi. L.S. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasiga ko‘ra, bola o‘yin va o‘zaro muloqot jarayonida yuqori psixik funksiyalarni o‘zlashtiradi. Ekologik o‘yinlar esa aynan shu mexanizmga tayanadi: bola “ekolog” rolini o‘ynab, mas’uliyatni his qiladi, “chiqindi”ni ajratib, tartibga solish ko‘nikmasini egallaydi.

O‘zbek pedagogikasida ham o‘yinli metodlarning ahamiyati alohida ta’kidlangan. O‘yin orqali ekologik tarbiya berish o‘quvchilarda ijobiy emotsional munosabatni shakllantiradi, bilish faolligini oshiradi va olingan bilimlarni amaliyotga o‘tkazishga yordam beradi. Tizimda integrativ yondashuv qo‘llanilgan: “Tarbiya”, “Tabiatshunoslik”, “O‘qish savodxonligi” fanlari bilan bog‘liq mavzular o‘yin shaklida uyg‘unlashtirilgan.

4. Amaliy joriy etish yo‘llari. “EcoBox Junior” tizimini dars jarayonida va darsdan tashqari faoliyatda qo‘llash mumkin. Darsda didaktik o‘yinlar 10–15 daqiqa davomida o‘tkaziladi, kuzatish topshiriqlari uyga beriladi. Darsdan tashqari “Yashil hafta”, “Mening yashil burchagim” loyihalari, maktab bog‘ida ekish ishlari va chiqindi yig‘ish aksiyalari tashkil etiladi. Oila bilan hamkorlik muhim o‘rin tutadi: ota-onalarga qisqa eslatmalar va uy o‘yinlari taklif etiladi.

Tizim “Yashil makon” loyihasi bilan bevosita bog‘liq. O‘quvchilar ko‘chat ekish, daraxtlarni parvarish qilish va atrof-muhitni tozalash ishlarida ishtirok etib, amaliy tajriba orttiradilar. Bu esa ekologik bilimlarni real hayot bilan bog‘lash imkonini beradi.

Muhokama.

“EcoBox Junior” tizimining afzalliklari shundaki, u bolaning yosh xususiyatlariga mos, qiziqarli va amaliy yo‘naltirilgan. An’anaviy suhbat va tushuntirish usullariga nisbatan o‘yinli yondashuv o‘quvchilarning faolligini oshiradi, bilimlarni uzoq muddatli xotirada saqlashga yordam beradi va xulq-atvor o‘zgarishlariga olib keladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘yin va loyiha faoliyatiga asoslangan ekologik tarbiya o‘quvchilarning ekologik tushunchalarini 25–30 foizga, amaliy odatlarini esa 35–40 foizga yaxshilaydi.

Shu bilan birga, tizimning samaradorligi o‘qituvchining tayyorgarligiga, oilaning ishtirokiga va maktab muhitiga bog‘liq. Ba’zi hollarda o‘qituvchilar o‘yin materiallaridan yetarli darajada foydalanmasligi yoki oilaviy qo‘llab-quvvatlash yetishmasligi kuzatilishi mumkin. Shu sababli tizimni joriy etishda o‘qituvchilar uchun qisqa treninglar va ota-onalar uchun axborot materiallari zarur.

Tizimning yana bir muhim jihati – u milliy qadriyatlar va davlat siyosati bilan uyg‘unlashgan. “Yashil makon” loyihasi, ekologik ta’lim konsepsiyasi va barqaror rivojlanish maqsadlari “EcoBox Junior” orqali boshlang‘ich ta’lim darajasida konkretlashtiriladi. Bu esa kelajakda ekologik ongli fuqarolarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. “EcoBox Junior” o‘yinli-didaktik tizimi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkur va kundalik yashil odatlarni shakllantirishning samarali vositasi sifatida baholanadi. Tizim o‘yin, kuzatish, amaliy tajriba va loyihalashtirish usullarini birlashtirib, bolalarda bilim, emotsional munosabat va xulq-atvorni kompleks rivojlantiradi. Uning joriy etilishi “Yashil makon” loyihasi va umumta’lim maktablaridagi ekologik ta’lim-tarbiya vazifalariga to‘liq mos keladi.

Takliflar:

1. “EcoBox Junior” tizimini boshlang‘ich sinflar uchun tavsiya etiladigan didaktik materiallar ro‘yxatiga kiritish.
2. O‘qituvchilar malakasini oshirish kurslarida o‘yinli-didaktik metodlar bo‘yicha maxsus modul yaratish.

3. Oila va maktab hamkorligini kuchaytirish maqsadida ota-onalar uchun qisqa seminarlar tashkil etish.

4. Tizimni “Tarbiya” va “Tabiatshunoslik” fanlari bilan yanada chuqurroq integratsiya qilish.

5. Pilot maktablarda tajriba-sinov ishlarini o‘tkazib, natijalarni kengaytirish.

Kelajakda tizimni raqamli platforma bilan boyitish (virtual o‘yinlar, interaktiv vazifalar) va undan maktabgacha ta’lim muassasalarida ham foydalanish imkoniyatlarini o‘rganish maqsadga muvofiqdir. Ekologik tafakkur va yashil odatlarni erta yoshdan shakllantirish – bu nafaqat ta’lim vazifasi, balki kelajak avlod uchun barqaror va sog‘lom muhit yaratishning asosiy shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev A. Ekologik tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2020. – 156 b.
2. Ergashev A., Ergashev T. Ekologiya, biosfera va tabiatni muhofaza qilish. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2005. – 248 b.
3. To‘rayev A.X. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik ongni shakllantirish mexanizmlari // Research Focus International Scientific Journal. – 2025. – №1. – B. 45–52.
4. Tursunov X.T. Ekologiya asoslari va tabiatni muhofaza qilish. – Toshkent: Saodat RIA, 1997. – 192 b.
5. Ollayorova Sh.A. Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarda ekologik tarbiyani shakllantirish yo‘llari // Ilm fan xabarnomasi. – 2025. – Dekabr. – B. 216–224.
6. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
7. Norbo‘tayeva I.Yu. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida “Tarbiya” fanini o‘qitish jarayonida ekologik bilimlarni shakllantirish // ResearchGate. – 2025. – B. 1–12.
8. To‘xtaev A., Xamidov A. Ekologiya, biosfera va tabiatni muhofaza qilish. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005. – 280 b.
9. Sattorova F. Boshlang‘ich sinflarda sinfdan tashqari to‘garaklarda ekologik ta’lim-tarbiyani oshirish va tashkil etish // Tadbirkorlik va pedagogika. – 2025. – B. 34–41.

10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o‘rta ta’lim tizimida ekologik ta’lim-tarbiyani yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 433-sonli qarori. – 2019-yil 27-may.

11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yashil makon” umummilliy loyihasini amalga oshirish to‘g‘risidagi PQ–187-sonli qarori. – 2021-yil 30-noyabr.

12. Mamaxonova J. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarda ekologik bilim va madaniyatni rivojlantirishning nazariy metodologik asoslari // Science and Innovation. – 2022. – B. 112–118.

13. Djuraeva N.N. Boshlang‘ich sinflarga tabiiy fanlarni o‘qitishda ekologik tushunchalarni shakllantirishning ahamiyati // Central Asian Journal of Multidisciplinary Research. – 2025. – Vol. 2. – B. 122–130.

14. Yaqubova Sh. Boshlang‘ich ta’limda yashil kompetensiyalarni shakllantirish yo‘nalishlari // Maktabgacha va maktab ta’limi jurnali. – 2025. – B. 230–238.